

ПАТОПСИХОЛОГІЯ ЯК СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

Куценко Ірина Вікторівна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
ORCID ID: 0009-0003-2215-6006

Палій Алла Миколаївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри філософії та психології
Київського університету інтелектуальної власності та права
ORCID ID: 0009-0002-8959-3983

Власенко Олена Олександрівна

доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
ORCID ID: 0000-0002-1011-1965

У статті представлено результати дослідження ролі патопсихології у професійній підготовці фахівців із ментального здоров'я. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості тривожних і депресивних розладів, наслідками воєнних дій, соціально-економічною нестабільністю та потребою у кваліфікованій психологічній допомозі. Метою дослідження було визначення впливу курсу «Патопсихологія» на формування професійних компетентностей студентів спеціальностей «Психологія» та «Соціальна робота». У дослідженні взяли участь 68 студентів Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (2023–2024 н. р.). Використано теоретичний аналіз, анкетування, спостереження, контент-аналіз навчальних завдань та кореляційний аналіз (IBM SPSS Statistics 26.0). Анкетування засвідчило зростання усвідомлення значення патопсихологічних знань (з 56% до 74%) і підвищення практичної готовності до роботи з клієнтами, що мають психічні розлади. Спостереження показали розвиток аналітичного мислення, критичної рефлексії та комунікативної компетентності. Контент-аналіз навчальних кейсів ($n = 38$) підтвердив їхню відповідність сучасним освітнім стандартам. Кореляційний аналіз виявив статистично значущий зв'язок між рівнем теоретичної підготовки та практичною готовністю студентів ($r = 0,68$; $p < 0,05$), що свідчить про ефективність інтеграції курсу у систему професійної освіти. Отримані результати доводять, що патопсихологія формує аналітичне мислення, спостережливість, емпатійність і готовність до роботи у кризових умовах. Курс виступає важливим чинником професійного становлення майбутніх фахівців ментального здоров'я та потребує подальшого розвитку інноваційних методичних підходів до його викладання.

Ключові слова: патопсихологія, професійна підготовка, ментальне здоров'я, компетентності психолога, клінічна практика, психологічна освіта, професійна ідентичність.

Kushchenko I., Palii A., Vlasenko O. PATHOPSYCHOLOGY AS A COMPONENT OF TRAINING SPECIALISTS IN THE FIELD OF MENTAL HEALTH

The article presents the results of a study of the role of pathopsychology in the professional training of mental health professionals. The relevance of the topic is due to the increase in the number of anxiety and depressive disorders, the consequences of military operations, socio-economic instability and the need for qualified psychological assistance. The aim of the study was to determine the impact of the course "Pathopsychology" on the formation of professional competencies of students of the specialties "Psychology" and "Social Work". 68 students of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University (2023–2024 academic year) participated in the study. Theoretical analysis, questionnaires, observations, content analysis of educational tasks and correlation analysis (IBM SPSS Statistics 26.0) were used. The survey showed an increase in awareness of the importance of pathopsychological knowledge (from 56% to 74%) and an increase in practical readiness to work with clients with mental disorders. Observations showed the development of analytical thinking, critical reflection and communicative competence. Content analysis of educational cases ($n = 38$) confirmed their compliance with modern educational standards. Correlation analysis revealed a statistically significant relationship between the level of theoretical training and practical readiness of students ($r = 0.68$; $p < 0.05$), which

indicates the effectiveness of integrating the course into the professional education system. The results obtained prove that pathopsychology forms analytical thinking, observation, empathy and readiness to work in crisis conditions. The course is an important factor in the professional development of future mental health professionals and requires further development of innovative methodological approaches to its teaching.

Key words: pathopsychology, professional training, mental health, psychologist's competencies, clinical practice, psychological education, professional identity.

Вступ. Сучасні виклики у сфері ментального здоров'я – зростання рівня тривожних і депресивних розладів, наслідки воєнних дій, економічна нестабільність та соціальна невизначеність – актуалізують потребу у висококваліфікованих фахівцях, здатних надавати професійну психологічну допомогу різним категоріям населення. Одним із ключових напрямів підготовки таких спеціалістів є вивчення патопсихології – галузі, що досліджує закономірності порушень психічної діяльності, їхні причини, механізми та прояви у поведінці людини [3].

Патопсихологічні знання формують у майбутніх психологів, психотерапевтів і соціальних працівників розуміння меж між нормою та патологією, що є необхідним для диференційної діагностики, побудови ефективних програм психокорекції та психореабілітації. Оволодіння цими знаннями не лише сприяє глибшому усвідомленню природи психічних розладів, але й формує у студентів професійну готовність до роботи в кризових і клінічних умовах, розвиває навички спостереження, аналізу когнітивних та емоційно-поведінкових проявів [6; 7].

У науковій літературі питання ролі патопсихології у професійній підготовці фахівців ментального здоров'я розглядаються у працях Л. Виготського, Б. Зейгарник, О. Тхостова, Г. Нікіфорова, а також сучасних українських дослідників – О. Кочубей, Т. Титаренко, І. Кулагіної, Л. Хомич. У їхніх роботах підкреслюється значення патопсихологічного підходу для розуміння внутрішньої картини хвороби, виявлення компенсаторних механізмів і розвитку особистісного потенціалу клієнта. Сучасні дослідження (зокрема, О. Копилової, Н. Пов'якель, С. Максименка) фокусуються на інтеграції патопсихологічних знань у систему підготовки практичних психологів, акцентуючи на компетентнісному підході, розвитку клінічного мислення та етичній взаємодії з клієнтами.

У контексті реформування системи охорони психічного здоров'я в Україні та інтеграції психологічної допомоги у первинну ланку медичних і соціальних послуг особливого значення набуває якість патопсихологічної підготовки майбутніх фахівців [7]. Вона виступає не лише теоретичною основою, а й практичним інструментом для глибшого розуміння клієнта, попередження професійного вигорання та розвитку емпатійної, етичної взаємодії у процесі психологічної підтримки [3].

Таким чином, дослідження ролі патопсихології у системі професійної підготовки фахівців ментального здоров'я є актуальним для вдосконалення освітніх програм, підвищення їхньої практичної спрямованості та формування компетентностей, необхідних для ефективної роботи у сучасних соціально-психологічних умовах.

Матеріали та методи. Дослідження проводилося з метою визначення ролі та ефективності вивчення патопсихології у формуванні професійних компетентностей майбутніх фахівців у сфері ментального здоров'я. Емпіричну базу становили студенти 4-х курсів спеціальностей «Психологія» та «Соціальна робота» Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського (n = 68), які проходили навчання за курсом «Патопсихологія» протягом 2023–2024 навчального року.

У процесі дослідження використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів. Зупинимося на них.

Теоретичні методи – аналіз і систематизація наукових джерел із проблеми патопсихологічної підготовки фахівців, порівняльний аналіз навчальних програм українських і зарубіжних закладів освіти, узагальнення сучасних підходів до інтеграції патопсихології у систему ментального здоров'я.

Серед емпіричних методів у дослідженні були використані: анкетування, спостереження, контент-аналіз. Розкриємо їхню суть.

Анкетування студентів спрямоване на виявлення рівня їхнього розуміння значення патопсихологічних знань для професійної діяльності, а також оцінки власної готовності до роботи з клієнтами, які мають психічні порушення.

Спостереження за навчальним процесом і практичними заняттями з курсу дало змогу зафіксувати рівень залученості студентів та розвиток їхніх аналітичних навичок у процесі виконання патопсихологічних завдань.

Контент-аналіз навчальних завдань і практичних кейсів використовуються у підготовці студентів із метою виявлення відповідності між навчальними цілями та формуванням компетентностей, визначених стандартами психологічної освіти.

Для кількісної та якісної обробки результатів застосовувалися методи статистичного аналізу (визначення відсоткових співвідношень, середніх показників, кореляційних зв'язків між теоретичною підготовкою та практичною готовністю студентів).

Дослідження здійснювалося відповідно до етичних принципів психологічних досліджень, а участь респондентів була добровільною та анонімною.

Результати. Результати проведеного дослідження засвідчили, що вивчення курсу «Патопсихологія» має істотний вплив на формування професійних компетентностей майбутніх фахівців у сфері ментального здоров'я.

Анкетування студентів 4-х курсів спеціальностей «Психологія» та «Соціальна робота» Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського ($n = 68$) проводилося у два етапи:

На початку вивчення курсу (вересень 2023 р.) – з метою з'ясування вихідного рівня уявлень студентів про значення патопсихологічних знань у професійній діяльності.

Після завершення курсу (травень 2024 р.) – для оцінки змін у ставленні до предмета, рівня готовності до роботи з клієнтами, які мають психічні порушення, та усвідомлення практичної цінності дисципліни.

Анкетування було анонімним, проводилося у формі Google-опитувальника, який містив 15 запитань як закритого, так і відкритого типу.

Основні блоки анкети – мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практично-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент включав питання:

– Наскільки, на Вашу думку, важливі патопсихологічні знання для професійної діяльності у сфері ментального здоров'я?

– Яке місце, на Ваш погляд, має дисципліна «Патопсихологія» у структурі підготовки психолога / соціального працівника?

Когнітивний компонент включав питання:

– Які теми курсу Ви вважаєте найбільш корисними для майбутньої практичної роботи?

– Чи сформувалося у Вас цілісне розуміння зв'язку між психічними процесами та патологічними проявами?

Питання практично-діялісного компоненту:

– Чи відчуваєте Ви підвищення рівня готовності до роботи з клієнтами, які мають психічні порушення?

– Чи сприяло вивчення курсу розвитку навичок аналізу клінічних випадків?

Питання особистісно-рефлексивного компоненту:

– Як змінилося Ваше ставлення до осіб із психічними розладами?

– Чи відчуваєте Ви зростання емпатії та професійної рефлексії у процесі навчання?

– Що б Ви запропонували для вдосконалення курсу «Патопсихологія»?

Основні кількісні результати анкетування представлені у таблиці 1.

Аналіз отриманих результатів свідчить про загальну позитивну динаміку професійного становлення студентів. Найвищі показники отримано за пунктами, пов'язаними з усвідомленням значення патопсихологічних знань (87%) та практичною корисністю курсу (81%). Порівняльний аналіз результатів першого та другого етапів анкетування показав зростання середнього показника професійної готовності з 56% до 74%, що вказує на ефективність патопсихологічної підготовки.

Отже, результати анкетування доводять, що системне вивчення патопсихології сприяє розвитку у студентів професійних компетентностей, формуванню емпатійного ставлення до осіб із психічними розладами, розвитку аналітичного мислення та готовності до практичної діяльності у сфері ментального здоров'я.

Результати спостережень за навчальним процесом свідчать, що під час практичних занять студенти активно застосовували здобуті теоретичні знання у моделюванні патопсихологічних ситуацій, демонстрували здатність до аналізу клінічних випадків, формулювання психодіагностичних висновків і визначення напрямів психологічної допомоги клієнтам.

Систематичне спостереження проводилося протягом двох семестрів (осіннього та весняного 2023–2024 навчального року) у групах студентів спеціальностей «Психологія» ($n = 36$) та «Соціальна робота» ($n = 32$). Основну увагу приділяли активності студентів на семінарських і практичних заняттях, рівню самостійності у виконанні аналітичних завдань, здатності застосовувати знання для вирішення ситуаційних кейсів і моделювання поведінки клієнтів із різними психічними порушеннями.

Критерії оцінювання динаміки професійного розвитку студентів:

1. Аналітична активність – участь у розборі клінічних випадків, уміння визначати провідні симптоми та психологічні механізми порушень.

2. Критичне мислення – здатність інтерпретувати результати психодіагностичних методик, співвідносити їх із теоретичними знаннями.

3. Рефлексивність – уміння усвідомлювати власні емоційні реакції під час роботи з матеріалом, що стосується психопатологічних проявів.

Таблиця 1

**Результати анкетування респондентів
щодо ефективності опанування навчального курсу «Патопсихологія»**

№	Питання анкети	Відповідь «Так / повністю погоджуюсь» (%)	Відповідь «Частково погоджуюсь» (%)	Відповідь «Ні / важко відповісти» (%)
1	Усвідомлюю значення патопсихологічних знань для професійної діяльності	87	10	3
2	Курс допоміг мені зрозуміти взаємозв'язок між психічними процесами та патологічними проявами	78	15	7
3	Вивчення курсу сприяло розвитку здатності розпізнавати прояви психічної дезадаптації	72	20	8
4	У процесі навчання підвищився рівень моєї емпатії до клієнтів	65	28	7
5	Курс «Патопсихологія» сприяв формуванню аналітичного мислення та навичок клінічного аналізу	70	22	8
6	Я відчуваю себе більш готовим до роботи з клієнтами з психічними порушеннями	68	25	7
7	Навчальні кейси та завдання були практично орієнтованими та корисними	81	14	5
8	Після проходження курсу я маю більш позитивне ставлення до осіб із психічними розладами	75	20	5
9	Вважаю, що курс слід розширити або поглибити	62	30	8
10	Курс сприяв підвищенню моєї професійної самооцінки та впевненості у власних силах	69	23	8

Таблиця 2

**Дані системного спостереження щодо динаміки професійного розвитку студентів
під час опанування навчального курсу «Патопсихологія»**

Критерій	Середній бал на початку курсу	Середній бал після I модуля	Середній бал після II модуля	Середній бал наприкінці курсу	Динаміка (+ / -)
Аналітична активність	2,9	3,6	4,2	4,5	+1,6
Критичне мислення	2,7	3,4	4,0	4,4	+1,7
Рефлексивність	3,1	3,7	4,3	4,6	+1,5
Комунікативна компетентність	3,4	3,9	4,4	4,7	+1,3

4. Комунікативна компетентність – прояв емпатії, етичності, уміння формулювати висновки без стигматизації клієнтів.

Для фіксації спостережень використовувалася оціночна шкала (1–5 балів), де 1 – низький рівень прояву компетентності, а 5 – високий. Підсумкові показники наведено в таблиці 2.

Як видно з даних таблиці, позитивна динаміка спостерігалася за всіма критеріями. Уже після другого модуля навчальної програми (тобто приблизно через 10–12 тижнів навчання) відзначалося суттєве підвищення рівня аналітичного та критичного мислення, здатності до рефлексії та усвідомленого підходу до аналізу поведінкових проявів клієнтів.

Особливої уваги заслуговує зростання комунікативної компетентності, що виявлялося у здатності студентів коректно обговорювати патологічні прояви, уникати оціночних суджень і формувати гіпотези щодо можливих напрямів психокорекційної роботи.

Під час фінальних занять із курсу спостерігалася підвищення самостійності та глибини аналітичних висновків студентів: вони впевненіше здійснювали диференціацію психічних розладів, використовували професійну термінологію, виявляли високий рівень залученості у групові дискусії.

Отримані результати підтверджують, що курс «Патопсихологія» не лише розширює знання студентів, але й сприяє розвитку особистісно-професійних якостей, необхідних для роботи у сфері ментального здоров'я, – аналітичного мислення, емоційної зрілості, емпатії та психологічної культури.

Контент-аналіз навчальних кейсів і практичних завдань, що використовувалися під час викладання курсу «Патопсихологія», показав їхню високу відповідність компетентнісним стандартам психологічної освіти та вимогам до підготовки фахівців у сфері ментального здоров'я.

Дослідження охоплювало 38 навчальних завдань і кейсів, розроблених викладачами кафедри психології та соціальної роботи, які використовувалися під час семінарських занять, модульного контролю та самостійної роботи студентів. Контент-аналіз здійснювався за такими напрямками:

- змістовно-тематичний аналіз – відповідність завдань тематиці курсу, охоплення основних видів патопсихологічних порушень (пам'яті, мислення, емоційно-вольової сфери, особистісних розладів тощо);
- структурно-методичний аналіз – логіка побудови завдань, їхній зв'язок із формуванням професійних компетентностей, рівень складності;
- ціннісно-професійний аспект – наявність елементів, що сприяють формуванню етичних, гуманістичних і рефлексивних орієнтацій майбутніх фахівців.

Для кількісного оцінювання кожен кейс оцінювався за 5-бальною шкалою за чотирма критеріями: відповідність компетентнісним стандартам, практична спрямованість, ступінь інтеграції теорії і практики, розвиток рефлексивного компоненту.

Таблиця 3

Дані контент-аналізу щодо ефективності використаних навчальних кейсів і практичних завдань під час викладання курсу «Патопсихологія»

Критерій оцінювання	Середній бал (із 5)	Частка завдань, що повністю відповідають критерію (%)
Відповідність компетентнісним стандартам освіти	4,8	92
Практична спрямованість (орієнтація на реальні ситуації)	4,6	89
Інтеграція теорії і практики	4,5	85
Розвиток рефлексивних і етичних умінь	4,3	80

Отримані результати свідчать, що більшість навчальних завдань і кейсів має практичну орієнтацію, стимулює студентів до аналізу реальних клінічних випадків, розпізнавання патопсихологічних механізмів порушень і пошуку оптимальних стратегій допомоги клієнтам.

У ході якісного аналізу встановлено, що кожне третє завдання (34%) передбачало елементи рефлексивної самооцінки, коли студенти мали визначити власні емоційні реакції під час аналізу патологічних випадків, що сприяло розвитку професійної чутливості та емоційної компетентності.

Приклади типових навчальних кейсів:

Кейс 1. «Порушення мислення у підлітка з ознаками шизофренічного спектра» вимагав від студентів аналізу логічних помилок, оцінки особливостей асоціативного процесу та формулювання діагностичного висновку.

Кейс 2. «Емоційна лабільність у військовослужбовця після повернення з бойових дій» орієнтував студентів на виявлення ознак посттравматичного стресового розладу та розробку психологічних рекомендацій.

Кейс 3. «Патопсихологічні особливості клієнтів із депресивними станами» мав на меті формування навичок розпізнавання емоційних деструкцій, аналізу когнітивних спотворень і вибору технік підтримки.

Контент-аналіз показав, що завдання не лише формують когнітивний компонент професійної компетентності (знання патопсихологічних закономірностей), а й сприяють розвитку аналітичного мислення (виявлення причинно-наслідкових зв'язків між симптомами та поведінкою), психологічної спостережливості та готовності працювати з уразливими групами населення – особами з інвалідністю, ветеранами, людьми, які пережили травматичні події.

Важливим результатом стало підтвердження того, що навчальні завдання побудовані з урахуванням принципів інтеграції освіти, науки та практики: 68% кейсів базувалися на реальних або адаптованих клінічних прикладах, що підвищувало мотивацію студентів і сприяло формуванню у них професійної ідентичності.

Таким чином, результати контент-аналізу засвідчили, що курс «Патопсихологія» забезпечує комплексне формування професійних компетентностей, поєднуючи науково-теоретичну підготовку з практичною діяльністю та сприяючи становленню фахівців, здатних до глибокого розуміння психічних процесів і надання ефективної допомоги у сфері ментального здоров'я.

Кореляційний аналіз результатів показав наявність статистично значущого зв'язку між рівнем теоретичної підготовки та показниками практичної готовності студентів до роботи у сфері ментального

здоров'я. Обчислення проводилися з використанням програми IBM SPSS Statistics 26.0, що дозволило забезпечити точність розрахунків і перевірку гіпотез щодо значущості отриманих коефіцієнтів кореляції.

У процесі аналізу застосовувався коефіцієнт Пірсона (r) для виявлення лінійної залежності між змінними. Результати наведено у таблиці 4.

Таблиця 4

**Кореляційний зв'язок між рівнем теоретичної підготовки
та показниками практичної готовності студентів ($n = 68$)**

Показники	Середнє значення (M)	Стандартне відхилення (SD)	r (Пірсона)	p -рівень значущості
Теоретична підготовка	4,21	0,56		
Практична готовність	4,05	0,61	0,68	< 0,05

Аналіз отриманих даних свідчить про наявність помірного позитивного кореляційного зв'язку ($r = 0,68$) між рівнем теоретичної підготовки та практичною готовністю студентів. Це означає, що зі зростанням глибини засвоєння теоретичного матеріалу підвищується й здатність студентів ефективно застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Отже, результати підтверджують, що інтеграція курсу «Патопсихологія» у систему професійної підготовки майбутніх психологів і соціальних працівників має не лише освітнє, а й практико-орієнтоване значення, оскільки сприяє розвитку навичок аналізу, діагностики та професійної рефлексії, необхідних для роботи у сфері ментального здоров'я.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило вагомий роль курсу «Патопсихологія» у професійній підготовці майбутніх фахівців у сфері ментального здоров'я. Аналіз результатів анкетування, спостережень за навчальним процесом і контент-аналізу навчальних матеріалів засвідчив, що вивчення дисципліни сприяє формуванню у студентів ключових професійних компетентностей, зокрема аналітичного мислення, психологічної спостережливості, здатності до професійної ідентифікації та готовності до роботи з уразливими групами населення.

Кореляційний аналіз ($r = 0,68$, $p < 0,05$), виявив статистично значущий зв'язок між рівнем теоретичної підготовки та практичною готовністю студентів, що свідчить про ефективність інтеграції курсу патопсихології у навчальний процес. Отримані дані демонструють позитивну динаміку розвитку аналітичного та критичного мислення студентів, здатності до аналізу клінічних випадків, формулювання психодіагностичних висновків і визначення напрямів психологічної допомоги клієнтам.

Отже, вивчення патопсихології є невід'ємним складником підготовки майбутніх психологів і соціальних працівників, оскільки забезпечує поєднання теоретичних знань і практичних умінь, формує професійну рефлексію та емпатійність, необхідні для роботи у сфері ментального здоров'я. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методичних інновацій для посилення міждисциплінарної інтеграції курсу та оцінку його впливу на ефективність професійної діяльності випускників.

Література:

1. Кочубей О. М. Патопсихологічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх психологів. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. Вип. 1. С. 101–108.
2. Кулагіна І. Ю. Психологічні механізми порушень пізнавальної діяльності особистості в умовах стресу. *Психологічні науки: проблеми і досягнення*. 2021. Т. 3. № 2. С. 45–54.
3. Осадченко І., Перепелюк Т., Ольховецький С. Аналіз психо-емоційного стану українців і аспекти психологічного забезпечення на початку поточної війни. *Psychological Prospects Journal*. 2023. Vol. 42. URL: <https://psychoprospects.vnu.edu.ua/index.php/psychoprospects/article/view/875> (дата звернення: 16.10.2025).
4. Титаренко Т. М. Психологічна допомога особистості в кризових життєвих ситуаціях. Київ : Либідь, 2019. 264 с.
5. Хомич Л. О. Патопсихологія : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2020. 328 с.
6. Mental Health Support Needs of Students During the Wartime / колектив авторів. *Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical Sciences*. 2024. № 2. DOI: 10.25040/ntsh2024.02.21.
7. Specifics of training clinical psychologists in modern conditions / колектив авторів. *Psychosomatic Medicine and General Practice*. 2024. № 1. URL: <https://scuk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/499> (дата звернення: 16.10.2025).

References:

1. Kochubei, O. M. (2020). Patopsykholohichni aspekty formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv [Pathopsychological aspects of forming professional competence of future psychologists]. *Visnyk Cherkaskoho Universytetu. Seriya: Pedahohichni Nauky*, (1), 101–108. [in Ukrainian].
2. Kulagina, I. Yu. (2021). Psykholohichni mekhanizmy porushen piznavalnoi diialnosti osobystosti v umovakh stresu [Psychological mechanisms of cognitive activity disorders of personality under stress]. *Psykhologichni Nauky: Problemy i Dosiahnennia*, 3(2), 45–54. [in Ukrainian].

3. Osadchenko, I., Perepeliuk, T., & Olkhovetskyi, S. (2023). Analiz psykho-emotsiinoho stanu ukrainsiv i aspekty psykhologichnoho zabezpechennia na pochatku potочноi viiny [Analysis of the psycho-emotional state of Ukrainians and aspects of psychological support at the beginning of the current war]. *Psychological Prospects Journal*, 42. Retrieved October 16, 2025 from: <https://psychoprospects.vnu.edu.ua/index.php/psychoprospects/article/view/875> [in Ukrainian].
4. Tytarenko, T. M. (2019). *Psykhologichna dopomoha osobystosti v kryzovykh zhyttievyykh sytuatsiiakh* [Psychological assistance to a person in crisis life situations]. Kyiv : Lybid. [in Ukrainian].
5. Khomych, L. O. (2020). *Patopsykhologhiia: Navchalnyi posibnyk* [Pathopsychology: Textbook]. Kyiv : Karavela. [in Ukrainian].
6. Mental Health Support Needs of Students During the Wartime. (2024). *Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical Sciences*, (2). <https://doi.org/10.25040/ntsh2024.02.21>
7. Specifics of Training Clinical Psychologists in Modern Conditions. (2024). *Psychosomatic Medicine and General Practice*, (1). Retrieved October 16, 2025 from: <https://5cuk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/499>

Стаття надійшла до редакції 05.10.2025
Статтю прийнято до публікації 29.10.2025
Статтю опубліковано 29.12.2025